

Madde Bağımlılığı Olan Hastalarda Öfke Düzeyi; Bağımlılık Profili, Depresyon ve Anksiyete Düzeyi ile İlişkisi

The Level of Anger in Patients with Substance Dependence; Its relationship with Addiction Profile, Depression and Anxiety Level

Suat Ekinci¹, Hanife Uğur Kural², Merve Yalçınay³

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada madde bağımlılığı olan hastaların öfke düzeyi ile bağımlılık profili, depresyon ve anksiyete düzeyi ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem: Çalışma, İstanbul'da yer alan Özel Balıklı Rum Hastanesi'nde ayaktan veya yatarak tedavi gören, DSM-5 kriterlerine göre madde kullanım bozukluğu olan 100 hasta ile yapılmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul etmiş ve bilgilendirilmiş onam formunu imzalamış olan kişiler çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya katılanlara, Sosyodemografik Veri Formu, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ), Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ), Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) uygulanmıştır.

Bulgular: BPSÖ ile BDE ve BAÖ skorları arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Ayı şekilde, BPSÖ ile BAPİ alt ölçek skorları (madde kullanımının kişinin yaşamına etkisi, madde kullanma için şiddetli istek) arasında pozitif bir korelasyon olduğu bulunmuştur.

Sonuç: Bu çalışmada madde bağımlılığı olan kişilerde öfke düzeyi ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasında bir ilişki olduğu bulunmuştur. Öfke düzeyi arttıkça, madde kullanımının yaşam üzerine etkisinin daha fazla olduğu ve madde kullanım isteğinin arttığı görülmüştür. Bu nedenle öfkenin, madde bağımlılığı tedavi sürecinde değerlendirilmesi gereken önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlılığı, öfke, bağımlılık profili, anksiyete, depresyon.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to examine the relationship between anger level, addiction profile and the level of depression and anxiety in patients with substance dependence.

Method: The study is conducted with 100 inpatients and outpatients who had the diagnosis of substance use disorders based on DSM-5 criteria in private Balıklı Rum Hospital in Istanbul. The patients that accepted participation to the study and signed informed consent form were included in the study. Sociodemographic Data Form, Buss-Perry Aggression Questionnaire (BPSÖ), Beck Depression Inventory (BDE), Beck Anxiety Inventory (BAÖ), and Addiction Profile Index (BAPİ) were applied to the participants.

Results: There was a positive correlation between BPSÖ, BDA and BDE scores. Similarly, a positive correlation between BPSÖ and BAPİ sub-scales (the impact of substance use on the person's life, craving) was found.

Conclusion: In this study, it was found that there was a relationship between level of anger, depression and anxiety in these patients with the diagnosis of substance dependence. It is revealed that as the level of anger increases, the impact of substance use on the person's life and the craving increases. For this reason, it is thought that the anger is an important factor which should be considered in the substance dependence treatment process.

Key Words: Substance dependence, addiction profile, anger, anxiety, depression.

¹ Yrd. Doç. Dr., Avrupa Meslek Yüksek Okulu

² Uzman Psikolog, Fransız İape Hastanesi

³ Uzman Psikolog, Koç Üniversitesi

Address reprint requests to:
Yrd. Doç. Dr. Suat Ekinci;
Avrupa Meslek Yüksek Okulu,
Kazlıçeşme, İstanbul - TURKEY

E-mail address:
drsuattekinci@gmail.com

Phone:
+90 (212) 230 45 87

Date of submission:
December 11, 2015

Date of acceptance:
February 5, 2016

GİRİŞ

Öfke ile madde kullanımı arasındaki ilişki pek çok araştırmancının konusu olmuştur. Madde bağımlılığı ile öfke düzeyi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, madde kullanımı ile öfke arasında güçlü bir ilişki olduğu gösterilmiştir (1-5).

Çocukluk dönemindeki öfkeli davranışların, ileri yaş dönemlerinde madde kullanımına neden olabileceği (6), madde bağımlılığı olan hastalarda öfkenin, tekrar maddeye başlamak için bir risk faktörü olduğu çalışmalarda gösterilmiştir (7).

Öfke düzeyi ile intihar girişimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, öfke düzeyi yüksek olan madde bağımlılarında, intihar girişiminin daha fazla olduğu gösterilmiştir (8, 9).

Madde bağımlılığı olan hastalarda, öfke düzeyi ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasındaki pozitif bir ilişki olduğu önceki çalışmalarda gösterilmiştir (10-13).

Öfkenin, madde kullanımına başlama, artmış madde kullanımı ve relaps için risk faktörü olduğunu gösteren bir çok çalışma olmasına rağmen (14-16) öfke ile bağımlılık profili arasındaki ilişki çalışılmamıştır. Bu çalışmanın amacı öfke düzeyi ile bağımlılık profili arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu nedenle çalışmanın literatürde eksik bir bilgiyi dolduracağını düşünmekteyiz.

Bu çalışmada aşağıdaki amaçlar hedeflenmiştir:

1. Madde bağımlılığı olan hastalarda, öfke ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak
2. Öfke düzeyi ile, bağımlılık profili arasındaki ilişkiyi incelemek. Bu ilişkiyi değerlendirebilmek için bağımlılık profil indeksi (BAPİ) kullanılmıştır. Madde kullanma isteği, madde kullanımının yaşam üzerine olan etkisi ve maddeyi bırakma motivasyonu alt ölçekleri ile öfke düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir.

YÖNTEM

Örneklem

Çalışma, İstanbul'da yer alan Özel Balıklı Rum Hastanesi'nde Kasım 2014- Temmuz 2015 tarihleri arasında ayaktan veya yatarak tedavi gören, DSM-5 kriterlerine göre madde kullanım bozukluğu olan 100 hasta ile yapılmıştır. Çalışmaya alınan yatan

hastalar, 2 haftalık arınma tedavisi tamamlanmış, herhangi bir yoksunluk belirtisi olmayan hastalardan oluşmuştur. Ayaktan çalışmaya alınan hastalar, son 2 hafta içinde madde kullanımı olmayan, herhangi bir yoksunluk belirtisi olmayan hastalardan oluşmuştur. Çalışmaya 80 yatan hasta (%80), 20 ayaktan hasta (%20) alınmıştır.

Çalışmaya dahil olma kriterleri; Çalışmaya katılmayı kabul etmiş ve bilgilendirilmiş onam formunu imzalamış, psikotik bozukluğu olmayan, yoksunluk belirtisi olmayan, okuduğunu anlayabilecek ve yazabilecek olan kişiler çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmaya dâhil olmama kriterleri; Çalışmaya katılmak istemeyen, bilgilendirilmiş onam formu imzalamayan, psikotik belirtisi olan, madde kullanımı ile ilgili yoksunluk belirtisi olan, son 2 hafta içinde madde kullanımı olan, okuma yazma bilmeyen hastalar, çalışmaya alınmamıştır.

Ölçüm Araçları

Çalışmaya katılanlara, Sosyo-demografik Veri Formu, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Beck Anksiyete Ölçeği, Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) uygulanmıştır.

Sosyo-demografik Veri Formu: Her katılımcının yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, çalışma durumu, kullandığı madde, ilk madde kullanım yaşı, intihar girişimi olup olmadığının tanımlanması amacıyla bir sosyo-demografik veri formu hazırlanmıştır.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği: Buss ve Perry tarafından saldırganlık ve öfke düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmaktadır (17). Bu 29 maddenin her biri 0'dan ("Hiç benim özelliğim değil"), 4'e ("Tamamen benim özelliğim") Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Demirtaş Madran (2013) tarafından yapılmıştır (18). Fiziksel saldırganlık, düşmanlık, öfke ve sözel saldırganlık olmak üzere 4 adet alt ölçeği bulunmaktadır.

Beck Depresyon Envanteri: Beck Depresyon Envanteri yetişkinlerde depresyon riskini, depresif semptomların düzeyini ve ağırlık derecelerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (19). 21 adet 4'lü seçenekten oluşan bu ölçekte, kişinin bu 4 seçenekten kendisi

için uygun olan bir tanesini seçmesi beklenmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ise Hisli (1989) tarafından yapılmıştır ve kesme puanı olarak ise 17 bulunmuştur (20).

Beck Anksiyete Ölçeği: Beck ve ark. (1988) tarafından geliştirilen bu ölçek anksiyete semptomlarının sıklığını ölçmeyi amaçlayan bir öz-bildirim ölçeğidir (21). 21 maddeden oluşmaktadır ve bu 21 madde 0'dan ("Hiç") 3'e ("Ciddi düzeyde, Dayanmakta çok zorlandım") Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ise Ulusoy ve ark. (1998) tarafından yapılmıştır (22).

Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ): Bu ölçek, bağımlılık ile ilgili faktörleri ölçmek amacıyla Ögel ve ark. (2012) tarafından geliştirilmiştir (23). Toplamda 37 sorudan oluşmaktadır. Kişinin madde kullanım özellikleri (kullanılan maddeler ve kullanım sıklıkları), bağımlılık tanı ölçütleri, madde kullanmanın kişinin yaşamına etkisi, madde kullanma için şiddetli istek, madde kullanmayı bırakma motivasyonu olmak üzere 5 alt ölçeği bulunmaktadır. Bu 37 soru, 0'dan 4'e kadar olan Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmaktadır.

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analiz için windows SPSS 13.0 programı kullanılmıştır. İki grup arasındaki ortalama farklılıklarını değerlendirmek için bağımsız t testi kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ise pearson korelasyon testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlılık düzeyi, tüm değerler için $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya 100 madde bağımlısı hasta alınmıştır. Çalışmaya erkek hastalar alınmış olup, yaş ortalaması 25' idi (Tablo 1). 67 kişide (%67) eroin bağımlılığı, 18 kişide (%18) sentetik esrar bağımlılığı, 5 kişide (%5) kokain bağımlılığı, 10 kişide de (%10) birden fazla madde bağımlılığı vardı. 20 kişi ayak-tan tedavi gören (%20), 80 kişi işe yatarak tedavi gören (%80) hastalardan oluşmaktaydı (Tablo 1).

41 hastada (%41) intihar girişim öyküsü vardı (Tablo 1).

Tablo 1:Hastaların Sosyo-demografik Verileri

Yaş (ortalama)	25.43
Madde kullanmaya başlama yaşı	18.98
Eğitim;	
İlkokul	7 (%7)
Ortaokul	45(%45)
Lise	37(%37)
Üniversite	11(%11)
Meslek;	
Çalışıyor	60(%60)
Çalışmıyor	40(%40)
İntihar Girişimi	41(%41)

ort=ortalama, ss= standart sapma

BPSÖ ile ölçekler arasında korelasyona bakıldı. BPSÖ ile BDE ve BAÖ skorları arasında pozitif korelasyon olduğu tespit edildi (Tablo 2). BPSÖ skorları arttığında BDE ve BAÖ skorlarının arttığı görülmüştür.

İntihar girişimi olan 45 hasta (%45) ile intihar girişimi olmayan 55 hasta (%55) BPSÖ puanları açısından karşılaştırıldı. İntihar girişimi olan hastaların BPSÖ ortalama skoru 63.12 ± 23.32 , intihar girişimi olmayan hastaların BPSÖ skorları ortalaması 53.58 ± 18.59 'du. İki grup arasında BPSÖ ortalama skorları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptandı ($t=2.27$, $p < 0.05$).

Yine BPSÖ ile BAPİ alt ölçek skorları arasındaki pozitif bir korelasyon olduğu tespit edildi. BPSÖ skorları arttıkça, madde kullanımının yaşam üzerine etkiler alt ölçek skorunun, madde kullanımı için şiddetli istek alt ölçek skorunun ve maddeyi bırakmaya yönelik motivasyon alt ölçek skorlarının arttığı görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2 : BPSÖ ile BDE , BAÖ ve BAPİ Ölçek Puanları Arasındaki İlişki Katsayıları ve Anlamlılık Düzeyleri

	Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	
	r	p
Beck depresyon ölçeği	0.312	0.002
Beck anksiyete ölçeği	0.441	< 0.0001
Yaşam Üzerine Etkileri	0.296	0.003
Şiddetli İstek	0.426	< 0.0001
Motivasyon	0.299	0.003

BDE= Beck Depresyon ölçeği, BAÖ= Beck Anksiyete Ölçeği, BPSÖ= Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

TARTIŞMA

Bu çalışmada, madde bağımlılığı olan hastaların öfke düzeyleri ile bağımlılık profili arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Öfke düzeyi ile madde kullanımının kişinin yaşamına etkisi, madde kullanımı için şiddetli istek, madde kullanmayı bırakma motivasyonu arasındaki ilişki incelenmiştir. Öfke düzeyi ile, depresyon ve anksiyete düzeyi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. İntihar girişimi olanlar ile intihar girişimi olmayan hastaların öfke düzeyleri karşılaştırılmıştır.

Çalışmada ilk olarak öfke düzeyini ölçen BPSÖ, depresyon riskini, depresif semptomların düzeyini ve ağırlık derecelerini ölçen BDE ve anksiyete semptomlarının sıklığına bakan BAÖ puanları arasında korelasyona bakılmış ve pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. BPSÖ skorları arttığında BDE ve BAÖ skorları da artmaktadır.

Khakbaz ve ark. (2014) yaptığı çalışmada, madde bağımlılığı olan hastalarda depresyon ve anksiyete düzeyi ile öfke düzeyi arasında pozitif bir korelasyon olduğu gösterilmiştir (24).

Yine Ahronovic ve ark. yaptığı çalışmada (2001), eroin bağımlılığı olan hastalarda maddeyi bırakma döneminde depresif semptomların sık eşlik ettiği ve öfke düzeyi ile ilişkisi olduğu ifade edilmiştir (25).

Çalışmamızda öfke düzeyi ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasındaki pozitif korelasyon bulguları, önceki çalışmalardan elde edilen sonuçlarla uyumluluk göstermektedir (26, 27).

Çalışmamızda intihar girişimi olan hastaların BPSÖ skorlarının, intihar girişimi olmayan hastaların BPSÖ skorlarından istatistiksel olarak anlamı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tremeau F ve arkadaşları (2008) ile Bacciardi ve arkadaşları (2012) eroin bağımlılığı olan hastalarla yaptıkları çalışmalarda, öfkenin intihar girişimi için bir risk faktörü olduğunu ifade etmişlerdir (8,9). İntihar girişimi olan hastaların öfke düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar bizim verilerimizle uyum göstermektedir.

Yine BPSÖ ile BAPİ alt ölçek skorları arasındaki pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. BPSÖ skorları arttıkça, maddenin kişinin yaşamı üzerindeki etkileri, madde kullanımına yönelik şiddetli istek ve motivasyon alt ölçek skorları da artmaktadır.

Childress ve ark. (1994) tarafından yapılan bir araştırmada da katılımcılarda depresyon, anksiyete

ve öfke duyguları uyandırıldığında katılımcıların madde isteklerinin arttığı gözlenmiştir (10).

BPSÖ skorları arttıkça BAPİ motivasyon alt ölçek skorlarının artması ise beklenmeyen bir bulgudur. Bu sonucun elde edilmesinde, beklenen durumlardan biri veri topladığımız hasta grubunun özellikleri olabilir. Hasta grubunun çoğu yatan hasta grubudur. Hastanede yatan madde bağımlılığı olan hastaların ise özellikle arınma dönemlerini atlattıktan sonra yatış dönemleri esnasında madde kullanma isteklerinin daha az olduğu bilinmektedir. Hem madde isteklerinin azalmış olması hem de uygulanan tedavi ile bağlantılı olarak motivasyonlarında geçici de olsa artışlar olabilir. Diğer bir durum ise BAPİ motivasyon alt ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik katsayılarının düşük olmasıdır (23). Ögel ve ark. (2012) motivasyon alt ölçeğinin, diğer alt ölçeklerle de korelasyonunun düşük düzeyde olduğunu belirtmişlerdir (23). Bu anlamda da çalışmanın bulguları BAPİ motivasyon alt ölçeğinin bu kısıtlayıcı yönüyle bağlantılı olabilir.

Öfke ile madde isteği, maddenin yaşam üzerine etkileri ve maddeyi bırakma motivasyonu arasındaki olası ilişkiyi araştıran çalışmalar literatürde yeterince çalışmadığı için verilerimizi karşılaştırma şansımız olmamıştır.

Yaptığımız çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışma daha çok yatan hastalardan ve hemen arınma sonrası, hastane ortamında yapılmıştır. Bu yüzden de pek çok faktör, bulguları etkilemiş olabilir. Aynı zamanda, yapılan çalışma, kesitsel özellikli bir çalışma olduğu için olası ilişkiler hakkında bize fikir vermekte fakat öfke ve madde bağımlılığı arasında nedensel bir ilişki sunmamaktadır. Nedensel bir ilişkiye bakmak için ileriye yönelik araştırmalar yapılması gerekmektedir. Öfke düzeyi ve bağımlılık özellikleri ile ilgili elde ettiğimiz verilerin, ileride yapılacak çalışmalar ile test edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

Madde bağımlısı olan hastalarla yapılan bu çalışmada, öfke düzeyi ile depresyon ve anksiyete düzeyi arasında pozitif bir korelasyon tespit edilmiştir. Diğer bulgumuz ise, öfke düzeyi ile madde kullanımının kişinin yaşamına etkisi, madde kullanmak için şiddetli istek ve madde kullanmayı bırakma motivasyonu arasında

pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Bu çalışmaların daha büyük örneklemlerle çalışmalar ile tekrarlanmaları gerektiğini düşünmekteyiz. Madde bağımlılığı olan hastalarda öfke düzeyi ile madde kullanma isteği ve maddenin yaşam üzerine etkisi arasında ilişki tespit edilmiştir. İntihar girişimi olan hastaların, öfke düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu nedenle, öfkenin madde bağımlılığı tedavisi sürecinde ele alınması ve çalışılması gereken önemli faktörlerden biri olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

- 1- Zweben JE, Cohen JB, Christian D, et al. Psychiatric symptoms in metamphetamine users. *The American Journal on Addictions* 2004; 13: 181-190.
- 2- Buckner JD, Schmidt, NB, Lang, AR, et al. Specificity of social anxiety disorder as a risk factor for alcohol and cannabis dependence. *Journal of Psychiatric Research* 2008; 42: 230-239.
- 3- Gerra G, Zaimovic A, Moi G, et al. Aggressive responding in abstinent heroin addicts: Neuroendocrine and personality correlates. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry* 2004; 28: 129-139.
- 4- Evren C, Yılmaz A, Can Y, ve ark. Severity of impulsivity and aggression at a 12-month follow-up among male heroin dependent patients. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology* 2014; 24: 158-16.
- 5- Hofvander B, Stahlberg O, Nydén A, et al. Life history of aggression scores are predicted by childhood hyperactivity, conduct disorder, adult substance abuse, and low cooperativeness in adult psychiatric patients. *Psychiatry Res* 2011; 185: 280-287
- 6- Moffitt TE. Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychol Rev* 1993; 100: 674-701.
- 7- Miller L. Predicting relapse and recovery in alcoholism and addiction: neuropsychology, personality, and cognitive style. *J Subst Abuse Treat* 1991; 8 (4): 277-91.
- 8- Roy A. Characteristics of opiate dependent patients who attempt suicide. *J Clin Psychiatry* 2002; 63: 403-7.
- 9- Treméau F, Darre A, Staner L, et al. Suicidality in opioid-dependent subjects. *Am J Addict* 2008; 17: 187-94.
- 10- Childress AR, Ehrman R, McLellan AT, et al. Can induced moods trigger drug-related responses in opiate abuse patients. *Journal of Substance Abuse Treatment* 1994; 11: 17-23
- 11- Brown RA, Monti PM, Myers MG, et al. Depression among cocaine abusers in treatment: Relation to cocaine and alcohol use and treatment outcome. *Am J Psychiatry* 1998; 155: 220-5.
- 12- Birtchnell J. Dependence and its relationship to depression. *British Journal of Medical Psychology* 1984; 57: 215-225.
- 13- Hayatbakhsh M, Najman JM, Jamrozik K, et al. Cannabis and anxiety and depression in young adults: A large prospective study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 2007; 46: 408-417.
- 14- Acton GS. Measurement of impulsivity in a hierarchical model of personality traits: Implications for substance use. *Subst Use Misuse* 2003; 38: 67-83.
- 15- Lane SD, Cherek DR, Rhoades HM, et al. Relationships among laboratory and psychometric measures of impulsivity: implications in substance abuse and dependence. *Addict Disord Their Treat* 2003; 2: 33-40.
- 16- Miller L. Predicting relapse and recovery in alcoholism and addiction: neuropsychology, personality, and cognitive style. *J Subst Abuse Treat* 1991; 8: 277-91.
- 17- Buss AH, Perry M. The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology* 1992; 63: 452-459.
- 18- Demirtaş-Madran HA. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2013; 24: 1-6
- 19- Beck AT. An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 1961; 4: 561-571
- 20- Hisli N. Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliliği, güvenirliği. *Psikoloji Dergisi* 1989; 7: 3-13.
- 21- Beck AT, Epstein N, Brown G, Steer RA. An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *J Consult Clin Psychol* 1988; 56: 893-897.
- 22- Ulusoy M, Şahin N, Erkman H. Turkish Version of the Beck Anxiety Inventory:

- Psychometric Properties. J Cognitive Psychotherapy: 1998; 12: 28-35.
- 23- Ögel KÖ, Evren C, Karadağ F, Tamar Gürol D. Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. Türk Psikiyatri Dergisi 2012; 23:1-10.
- 24- Khakbaz H, Karami H, Shafi'e-Abadi A, et al. The relationship between depression, anxiety, stress and aggression in patients with drug dependence. Journal of Rehabilitation 2014; 14: 15-20.
- 25- Ahcronovich E, Nguyen HT, Nunes EV. Anger and depressive states among treatment-seeking drug abusers: testing the psychopharmacological specificity hypothesis. Am J Addict 2001; 10: 327-334.
- 26- Walfish S, Massey R, Krone A. Anxiety and anger among abusers of different substances. Drug Alcohol Dependence 1990; 25: 253-256.
- 27- Simmons LA, Havens JR. Comorbid substance and mental disorders among rural Americans: Results from the National Comorbidity Survey. Journal of Affective Disorders 2007; 99: 265-271.